

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

“MIŞ GİBİ HAYATLAR”

Rehber Öğretmen: Fatma SEVER

Öğrenci adı: Ceren

Soyadı: ÖZTÜRK

Numarası: D1129- 0006

Sözcük sayısı: 3320

ARAŞTIRMA KONUSU: Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtta yaratılan uzam ve karakterler aracılığıyla hangi bireysel ve toplumsal sorgulamalara gidilmiştir?

ÖZ (Abstract)

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Uluslararası Bakalorya Diploma Programı A Türkçe Dersi Uzun Tezi kapsamında hazırlanan bu çalışmanın amacı, Orhan Pamuk'un "Cevdet Bey ve Oğulları" adlı yapıtında yazarın yarattığı uzam ve karakterler aracılığıyla ortaya çıkarılan bireysel ve toplumsal sorgulamaları incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, yapıttaki karakterler buldukları uzamlarla, düşünceleri ve hareketleriyle incelenerek alıntılarla desteklenmiştir.

Giriş bölümünde, uzamların ve karakterlerin düşünceleri okuyucuya iletmede nasıl bir işleve sahip olduğu irdelenmiştir. Araştırmanın devamında karakterlerin bireysel ve toplumsal sorguları belirli başlıklar altında, kişilikleri ve buldukları uzamlarla incelenmiştir. Sonuç bölümünde de uzamın yapıtta karakterlerin oluşumundaki ve olay örgüsündeki etkisi irdelenmiş ve yapıtların temel ögesi olduğu yargısına varılmıştır.

Sözcük Sayısı: 103

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	1
1.Kurmaca İçinde Uzam Kişi İlişkisi.....	2
2.Kurmaca Gerçeklikteki Sorgulamalar	
2.1 Yönetim Sorgusu.....	4
2.2 Kimlik Sorgusu.....	8
SONUÇ.....	13
KAYNAKÇA.....	15

GİRİŞ

“Yazınsal metinlerde yer, anlatılanların geçtiği, ortaya çıktığı, oluştuğu mekânı ve onunla ilgili tüm nesnel öğeleri içerir.”¹ Anlatılan olay ya da durumun türü ne olursa olsun belli bir yerde geçmek zorundadır. Bu yere doğal çevre de denilebilir. Yer ögesi diğer öğelerden bağımsız değildir. Karakterler ve nesnelere var olabilmek için bir mekâna ihtiyaç duyarlar. Ancak yer ögesi olmadan romanlar bir güzelliğe ulaşamaz, eksik kalır. Öyle ki bu eksiklik olayları askıda bıraktığı gibi karakterlerin oluşmasını ve şekillenmesini de engeller. Anlatılanların, kırsal ya da kentsel kesimlerde geçmesine göre yerin havası, anlamı değişik özellikler gösterir. İnsanın karakterlerini biçimlendirmede nasıl toplumsal çevre etkenlerden biriye, fiziksel yani doğal çevre de bir etkidir.

Kuşkusuz romanda, yer ögesi değişiklik gösterir. “Romanda yer ögesi anlatılanların akışına göre değişiklik gösterir. Bu değişikliği belirtme, kişi ve karakterleri bir fiziksel çevre içine alma romanın gerçekliğini artırır.”² Geçen zamanla birlikte romandaki karakterlerin değişimi de uzam ögesinden faydalanarak anlaşılır. Yer ve ortam anlatılanların ve olayların içinde yer alır, ayrı düşünülemez. İster istemez, yerlerin değişmesi kişileri, kişilerin davranışlarını, düşüncelerini ve hayallerini etkiler. Olayların nerede geçtiği, yerin özellikleri ve kişilerde bıraktığı izlenimleri romanı içselleştirir ve daha derin bir boyut kazandırır. Anlatılanlar kuramsal olmaktan çıkar ve bir gerçekliğe varır. Yer betimlemeleriyle romandaki ayrıntılar belirginleşir ve somutlaşır ve bu da romanı canlı bir nesne haline getirir, sıradanlıktan çıkarır.

Yer, sadece romanı inandırıcı kılmaz, yazarın görüşlerini, bakış açısını da gösterir. Romanın genel havası hakkında okuyucuyu bilgilendirir. “Yer ve ortam yazarın bakış açısına, ayrıntıları seçişine göre zamana bağlı bir işlev taşır. Seçilen ayrıntılardan anlatılanların

---

¹ Yazınsal Türler, Emin Özdemir

² Yazınsal Türler, Emin Özdemir

*nesnel zamanı çıkarılabilir.*³ Yer ögesi nesnel zamanı yansıtanın yanı sıra kişilerin duygularını vurgulamada ve çevreyi oluşturan öğeleri somutlamada da görev alır. Yazar, gelişen olaylarla karakter özelliklerini ve uzamı objektifine tutarak okurun kendisini sorgulamaya iten yargılara varır. Karakter - uzam ilişkisi böylelikle amacına ulaşır.

Yer ögesi anlatılanların akışına göre değişiklik gösterir. Orhan Pamuk bu değişikliği yorumlayan ve yansıtan yazarlardan biridir. Günlük hayatları, sıradan insanları eleştirileriyle okuyucuya aktaran Orhan Pamuk, “Cevdet Bey ve Oğulları” romanıyla zamanla ve batılı modern hayatla birlikte değişen burjuva sınıfından bir ailenin üç neslini konu alır.

Üç nesil boyunca batılılaşmanın etkisiyle alışkanlıklarından vazgeçmeye başlayan, geleneklerinden uzaklaşan bu aileyi anlatan yapıt, kişileri değişen hayatlarıyla ve iç sorgulamalarıyla yansıtır. Uzamın kuşatması içinde birey-birey, birey-toplum ve iç çatışma yaşayan bireylerin iç dünyasını yansıtmaları açısından bu yapıtın ele alınması uygun bulunmuştur. Tüm bu söylenenler ışığında bu çalışmada Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtta yaratılan uzam ve karakterler aracılığıyla hangi bireysel ve toplumsal sorgulamalara gidildiğini göstermek amaçlanmıştır.

1. KURMACA İÇİNDE UZAM KİŞİ İLİŞKİSİ

Uzamlar, yapıtlarda geçen zamanın ve var olan toplumsal yapının etkisi altında kurmaca bir gerçeklikte yazar tarafından oluşturulur. Yazar, karakterleri daha derinlikli anlatmak için sadece karakter betimlemelerine değil, yer ve zaman öğelerine de değinir. Yaratılan uzamların betimlenmesi karakterin analizinde etkilidir çünkü karakterlerin anlaşılmasını sağlar, bu da farklı kişi sorgulamalarını beraberinde getirir. Yaratılan uzamlar kurmaca yerlerdeki, kurmaca

---

³ Yazınsal Türler, Emin Özdemir

karakterlerin izlerini taşır. Uzamlar, karakterlerin kişiliklerini yansıtmada kullanılan bir araçtır. Bu araç, yapıtta oldukça işleve sahiptir. Sahnelerin dekorunu oluşturduğu gibi, kişilerin ve eşyaların varlık bulduğu, olayları kapsayan, kişilerin ruh özelliklerini ve çevreye bakış açılarını sunabilen bir ögedir. Olaylar, uzam çevresinde gelişir ve şekillenir. Kişilerin düşünceleri bu ortamlara göre değişir ve romandaki karakterlerin oluşumunun nedenselliğini sunar. Zaman ögesiyle birlikte değişen uzamların olaylara olan etkisi fazladır. Olayların oluşum sürecinde de belirgin bir öge olduğu gibi olayların gelişim sürecinde de önemli bir yere sahiptir. Uzamlar, sadece olaylara değil yaratılan sembollerin sunulmasında da etkilidir. Küçük ayrıntıları oluşturabilecek imge ve sembollerle karakterler ve yapıttaki genel durumla ilgili olarak görünenin dışında da bilgi verir. Sadece uzam değil, uzamın kapsadığı büyük veya küçük bütün objelerinde yapıta kattıkları işlevsellik, yapıtı bir bütün haline getirir ki bu da okuyucu için romanın anlaşılabilir, akıcı bir eser olarak görülmesini sağlar.

“Cevdet Bey ve Oğulları” uzamlar üzerinden zihniyet değişikliğinin, yozlaşmanın ve farklılaşmanın anlatıldığı bir romandır, diyebiliriz. Roman, Tanzimat dönemiyle başlar. Batılılaşma sürecinin ele alındığı romanda, önce odalar sonra evler ve sokakların zaman ögesine bağlı olarak değişimleri betimlenir. Uzamdaki değişimler, karakterleri de etkiler. Değişen zaman ve uzamla karakterlerin kişilik oluşumları, değer yargıları, düşünceleri ve davranışları da farklılaşır. Batılılaşmaya giren toplumdaki zihniyetler değişir ve bu da toplumdaki her insanı değişime zorlar. Böylelikle Batılılaşma sürecine giren Türkiye gerçeği eskinin kaybolması, kafa yapılarının değişmesi ve yeninin kucaklanmasıyla yozlaşma kavramını ele alır.

Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtta iç uzam, Cevdet Bey’in tasarılarıyla yapıt kişileri için kuşatılmış bir baskı ortamı yaratır. Oğullarla uzam arasında öyle güçlü bağlar vardır ki uzam

adeta onların kişiliklerinin şekillenmesinde, yaşadıkları çatışmalarda başat sorumluluk üstlenir. Yapıt bu durumuyla Cevdet Bey ve Oğulları değil, Cevdet Bey'in kurduğu iç ve dış uzam ve onun getirileri şekline döner. Ev uzamında da Cevdet Bey'in fabrikasında da her şey onun istediği düzende, sınırladığı çerçevede devam etmek zorunda düzenlenmiştir: “*Kapıdan çıkarken Cevdet Bey gözünün ucuyla bir daha aynaya baktı. Her şey tasarladığı gibiydi.(...)*” (Pamuk 2009, 67).

Uzamda sık sık sözü edilen Cevdet Bey'in çerçeveli fotoğrafı ve ayna sembolleşen nesnelere. Biri aile bireyleri için kuralları, önceden belirlenen dayatmaları diğeri ise iç hesaplaşmaları, yüzleşmeleri okura sunar.

2. YÖNETİM SORGUSU

Avrupa ile Osmanlı arasındaki belirgin gelişmişlik düzeyi Osmanlı toplumunda her geçen gün bir farkındalık yaratır. Bu farkındalık kişilerin kendilerini ve çevreyi sorgulamasına neden olur. Bu sorgulama neticesinde bireyler, oluşan düzey farkının nedenlerini kendilerinde ve yönetimde aramaya başlarlar. Halkın Avrupa'ya karşı bilinçlenmesi ve bilgilenmesi var olan yönetimde başı çekenleri tedirgin eder. Ne var ki bu da sıkı olan yönetimi daha da baskıcı ve buhranlı bir yönetime dönüştürür. Mevcut kısıtlayıcı düzende kişiler, yönetimin tarafındakiler ve Jöntürkler olarak ikiye ayrılarak kendi taraflarını seçmeye başlarlar. Bir kısım, Şükrü Paşa'nın oğlu, Fuat bey, Cevdet Bey'in abisi gibi Jöntürklerin düşüncelerine hak verirken; yönetimdekiler ise bu düşüncelere hak verenlere karşı daha baskıcı olmayı seçerler. Kişiler kendi taraflarını belirledikçe kendileri dışındakileri de düşünmeye ve kendilerini sorgulamaya

iterler. Bu olay, Cevdet Bey gibi kendi hayatından ve amaçlarından emin olanları bile çatışmaya sürükler.

Yapıtta işlenen Cevdet Bey karakteri, hayatındaki amaçları belirlemiş, ideal sahibi ve koyduğu amaçlar doğrultusunda tuttuğunu koparan bir karakterdir. Hayatını ve ideallerini her zaman dükkânına astığı tabeladaki gibi belli bir çerçeve içerisine koymuş ve amaçlarını bu doğrultuda gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. İdealist kişiliğinin yanında, daha doğmamış, cinsiyeti bile belli olmayan çocuklarının ve daha girişmediği işinin adını tabelaya yazıp asması onun ne kadar ideallerinin arkasında durduğunu ve kendinden emin olduğunu gösterir. “*Cevdet Bey ve Oğulları, İthalat - İhracat – Nalburiye* “ (Pamuk 2009, 20) Kiminle evleneceğini, nerede yaşayacağını, geleceğinin nasıl olacağını her zaman kafasında planlar. Belirlediği amaçlar haricindeki konularla, gündemle ilgilenmez. Çünkü Cevdet Bey’in hayattan beklentileri bellidir ve yaşamı boyunca bu beklentilerin dışına çıkmamış, bu amaçların doğrultusunda hayatın gerektirdiklerini yapmıştır. Bu nedenle gündem ve devletin durumu Cevdet Bey’i etkilemez. Onun amacı huzurlu bir evlilik yapmak ve işinde başarılı olmaktır. Her ne kadar diğer karakterler tarafından devleti sorgulamaya yönlendirilse de Cevdet Bey devleti eleştirmez ve var olan yapıyı sorgulamaz. Bu nedenle Cevdet Bey için yönetimden çıkar sağlayan bir karakterdir denilebilir. Çevresinin eleştirilerine aldırmaz. Belirlediği amaçlar dışındaki konulara sadece seyirci kalır bu yüzden gündem Cevdet Bey’in ilgi alanının dışındadır. Bu durum diğer karakterler tarafından benimsenmez ve kendileri gibi Cevdet Bey’i de mevcut durum hakkında konuşmaya, düşünmeye zorlarlar. Bunun en belirgin örneği Cevdet Bey’in kardeşi, Nusret tarafından görülür.

Nusret karakteri geçmişte Avrupa’da vakit geçirmiş, Avrupa’daki sisteme karşı bilinçli bir karakterdir. Kendi sağlığı karşısında duyarsız ama Osmanlı’daki yönetimle son derece alakalıdır. Haykırışlarıyla, Cevdet Bey’in gözünü açmaya, mevcut sistemdeki yanlışlara ve eksikliklere karşı Cevdet Bey’i bilgilendirmeye çalışır. İsyankâr tavırları onun toplumda

kendine bir yer bulamadığının göstergesidir. Yaşadığı uzam ise onun karakterinin özelliklerini yansıtır. Karanlık, dar bir otel odası içinde hayatını sonlandırmayı amaçlaması onun topluma karşı yalnızlığının, toplumu reddedişinin bir göstergesidir. Cevdet Bey'in camı açmasına mani olması, dışarıdaki karanlığın, cahilliğin ve geriliğin içeri girmesini istememesi onun bulunduğu topluma karşı nefretini ve istemsizliğini belirtir. “*Burada hürriyet yok devletin hali fena her şey çürümüş*” (Pamuk 2009, 44). “*Burayı beğenmiyor! Buradaki her şeyi kötü buluyor, küçümsüyor! Beni de küçümsüyor ama ben onu anlamıyorum!*” (Pamuk 2009, 34).

Yapıtta, mevcut yönetime karşı isyankâr tutum izleyen bir diğer karakter ise Refik'in arkadaşı Ömer'dir. Ömer için yapıt boyunca Fatih adı kullanılır. Bunun nedeni Ömer'in de Avrupalı yaşam tarzını benimsemiş olmasıdır. Ömer, Türkiye'deki geri ve cahil bulunduğu toplumu değiştirmeyi amaçlar. Mevcut yönetimdeki neredeyse her şeyi değiştirme isteği onu var olan sistemden daha da uzaklaştırır. Yaşadığı toplumdan uzaklaştıkça, toplumu değiştirmek giderek daha zor bir hal alır. “*Para kazanmak için İstanbul'dan kaçıyorum, ama İstanbul'u fethedeceğim*” (Pamuk 2009, 137). Fatih olma hayalleri her geçen gün azalır. Bu durumda onu hayal kırıklığına ve yalnızlığa iter; “*Belki de bu fatihlik denen şeyi abartıyorum, özeniyorum*” (Pamuk 2009,137). Romanın sonunda, Ömer'in üstünde uzamın oluşturduğu toplumsal sorgu, düş kırıklığına dönüşür.

Batılı eğitimi almış, hayatının bir kısmını Avrupa'da geçirmiş bu iki karakter için mevcut toplumun seviyesi ve yönetimi onlara çok yabancıdır. Avrupa'nın her yönüyle gerisinde kalmış Türkiye'de kendilerini cahilliğin içinde, karanlık bir dünyada hapsolmuş gibi hissetmeleri, kendilerini toplumdaki bireylerden ayırarak üstün görmeleri onların nasıl var olan düzene karşı yabancılaştıklarını gösterir ki bu yabancılaşmada onların buldukları uzamda ve kişilik özelliklerinde kendini belli eder. Nusret'in sürekli ülkedeki cahillikten, hürriyet yoksunluğundan bahsetmesi, Ömer'in yapıt boyunca Türkiye ile Avrupa'yı

karşılaştırması bu iki karakterin yönetimi sorgulamasına neden olur. Yönetimdeki hürriyet arayışı, Avrupa'daki sistemin Türkiye'deki sistemle zıtlıkları, iki karakter içinde yönetim olgusunun farkındalığını anlamaya iterek toplumsal bir sorgu yaratır ve onları yönetimi eleştirmeye sürükler. *“Bak burada işler kötü. Burada hürriyet yok, devletin hali fena, her şey çürümüş, bunları biliyorsun değil mi?”* (Pamuk 2009, 44).

Mevcut durumdaki iki başlılık insanların günlük konuşmaları arasında da varlığını sürdürür. Yönetimin başındaki baskıcı ve otoriter padişah Abdülhamit ve bu yönetime karşı gelen bir kısım Jöntürk adını taşıyan azınlık arasındaki çatışma toplumda yaşayan insanların kendi taraflarını seçmesini zorunlu kılar, karakterler hürriyeti ve Avrupa'yı sorgulamaya ve tanımaya çalışırlar. Devletin sağlayamadığı imkânları dışarıya bakarak kişi kendi sağlamaya çalışır ancak bireysel yapılan sorgulamalar ve azınlık hareketleri sistemde derin bir etki yaratmaz bu nedenle büyük umutlarla girişilen planlar veya hararetli konuşmalar düş kırıklığıyla sonlanır. Toplumsal sorguların bölünmüşlüğü bireysel sorgulamaları beraberinde getirir. Bu nedenle toplu hareketler bölünür ve geriye sadece bireysel çabalar kalır. Tek başına çabalayan insan, toplumda sadece küçük bir etki yaratabilir. Bu nedenle toplumsal sorgulamaların neticesinde en çok etkilenenler devlete ve düzene karşı gelen karakterlerdir. Ancak sadece düzene karşı gelenler değil, düzene boyun eğerek kabul edenlerde bu durumdan etkilenir. Cevdet Bey'in nişanlısı Nigan Hanım'ın babası Şükrü Paşa'nın hayatının sarsıldığını ve eskiden güvendiği yönetime karşı farklı düşünceler doğurduğu görülür. Varlığını sürdürse de sallanan bir yapıda olan saltanatın ve padişahın egemenliği karşısında şüphe uyandıracak bir hareketi sonrası işinden uzaklaştırılması Paşa'yı işsiz bırakır. Otuz senedir görev verilmeyen paşa ekonomik sorunlar yaşar ve sahip olduğu her şeyi elinden çıkarmaya başlar. Böyle bir vaziyette Paşa statü kaybına uğrar. Paşa'nın kendisinin de statü kaybına uğradığını fark etmesi kızını asla vermeyeceğini düşündüğü kendi sınıfından olmayan birine vermesiyle kanıtlanır.”*Kızımı bir tüccara vereceğim hiç aklıma gelmezdi. Üstelik bile bile seve seve*

veriyorum” (Pamuk 2009, 57). Paşa ile Cevdet Bey arasındaki konuşmada Paşa sık sık hayatını değiştiren o hataya geri döner ve hayattan beklentilerini, hayatın ondaki izlerini ele alır. Yönetime karşı olsun olmasın karakterler gelecekle ilgili bir tahmin yapamaz bu nedenle Paşa gibi diğer karakterlerde emin olamadıkları gelecekleri nedeniyle devletteki konumlarından dolayı rahatsızlık duyarlar ve düzeni eleştirmeye başlarlar.

Sadece Avrupa’da eğitim almış karakterler değil, Doğulu eğitimi almasına rağmen mevcut düzende kendine yer edinemeyenler ve devletin eksikliğini hayatlarında yaşayan karakterlerde devleti sorgular. Ancak sorgulamalar hiçbir zaman için düzende kalıcı bir etki yaratmaz. Karakterler bireysel çabalarıyla kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederler, hepsinin amacı devletin düzenini değiştirmektir ancak hepsinin altında kişiye özgü bir problem yatmaktadır. Kimisi batıdaki gelişmişliği getirmeyi amaçlar, kimisi bir imparatorluğu değiştirebilen bir kahraman gibi anılmayı amaçlar kimisi ise bu zamanlara kadar huzurlu yaşadığı toplumdaki eski huzurunun geri gelmesini amaçlar. Nusret, Ömer ve hatta Paşa’nın oğlu karakterlerinde bu sorgunun başlangıcı Avrupa hakkındaki bilinç ve kendini toplumdaki yabancılaştırma isteği olsa da başka bir karakter olan Paşa için bu sorgulamanın temelinde devletin yönetimde hak sahibi olan ve yönetimin içinde bulunan birinin topluma karşı yabancılaştırılması yatar.

3. KİMLİK SORGUSU

Doğu ve Batının uzlaşmaz farkları kişileri çatışmaya ve sorgulamaya iter. Bu farkın nedenleri yapıt boyunca irdelenmeye çalışılır. İktidarın ve devlet düzeninin üzerinde yoğunlaşsa da bu eleştiriler sancılı ve sert bir şekilde susturulduğundan toplumsal sorgulamalar bireylerde bir çatışmadan öteye gidemez. Çünkü birey var olan köklü yapıyı değiştiremez. Bu nedenle

değişim kişi üzerine yoğunlaşır. “Avrupa ile görünür farklılığın nedenleri yetersiz ve bozuk devlet düzenidir.” yargısı yerine “Avrupa ile görünür farklılığın nedeni kişidir, bireydir.” yargısı gelir. Bu nedenle kişi hatayı toplumu yönetenlerde değil yönetilenlerde ve kendisinde arar, kendini sorgulamaya başlar. Düzende bir uyumsuzluk içine girer ve zamanla kendini var olan sistemden soyutlayarak uzaklaştırır. Bireysel sorgu; kimlik sorunsalına ve ardından da yalnızlık ve yabancılaşma sorunsalına dönüşür.

Romanda kimlik sorgusu Cevdet Bey’in oğullarında da açık bir şekilde görülür. Cevdet Bey kendince hayatını düzene sokmuş, işinde başarı olmuş ve evliliği sonucu sahip olduğu çocuklarıyla hayattaki amacına ulaşmış bir karakterdir. Ne var ki Cevdet Bey’in karakteri gibi baskın olan bu aile ve iş hayatının kuralları oğulları için aşılmaz, içinden çıkılmaz bir durum oluşturur. Cevdet Bey’in belirli üç amacını tamamlaması sonrası oluşturduğu bu baskın düzende Cevdet Bey’in oğlu Refik bu düzene uyum sağlamayı bırak kendine bir hedef de koyamaz. Cevdet Bey’in kafasında çizdiği aile resminde Refik, bu resim çerçevesinin dışına çıkabilecek ve babasını bastırabilecek kadar güçlü bir karakter değildir:

“Böyle yapmam gerektiğini düşünerek, kendimi zorlayarak yazıhaneye gidiyorum. Yazıhanedeki işlere canla başla kendimi veriyorum, kendimi unutuyorum, ne olduğumu, ne yapmam gerektiğini unutmaya çalışıyorum. Ama vicdanım, ya da rahatsızlığım ağır basıyor... Evin içinde de sarhoş gibi geziyorum. Kitap okumaya çalışıyorum, dikkatimi toplayamıyorum. Bazen eski uyumumu bulmak için her şeyi unutmam gerektiğini düşünüyorum. Yazıhaneye gittim, yorgun geldim. Her akşam eve dönerken; ‘Bu son artık yarın gitmem !’ diye düşünüyorum, ama evde yapacak bir şey, bağlanacak ve düşünülecek bir şey yok” (Pamuk 2009, 238).

Refik, yapıtın başlarında bulunduğu düzenden ve aile yapısından memnun ve mutlu gözükse de Cevdet Bey'in ölümü sonrası ailedeki otorite zayıflar ve hayatında ilk kez kendisini ve yaşamını sorgulamaya başlar. Kendini, içinde bulunduğu ve hazırlanmış ortamda başlarda olduğu gibi kabul edip yaşamına devam etse de Cevdet Bey'in ölümü sonrası bir takım bireysel sorgulamalara yönelir. Bu sorgular büyür ve içinden çıkılmaz bir hal alır. Bir sürü sorgulamalar sonucunda hayatın zevkini yitirmesini eline aldığı bir defter ile gidermeye çalışır. Tutarsız ruh durumlarını gösteren bu günlük onu hayata bağlayan bir köprü oluşturur. Günlük, ona yeni bir ufuk açar; hedef koyma ve hedefi doğrultusunda çalışma umudu aşılır. *“Hayatımın mutlaka bir amacı olacak ve şerefli yaşayacağım”* (Pamuk 2009, 527).

Hayatına bir anlam vermek ve bir hedef oluşturmak için yapıtın devamında Refik, köy kurtuluşu için bir proje hazırlar. Batılı anlamda eğitim almamış olmasına rağmen kendi benliğini bulmak için sürekli batı edebiyatından kitaplar okur, batılı düşünürlerden alıntılar yapar. Ömer ve Muhittin gibi diğer karakterlerin aksine Avrupa'da egemen olan düşünceler Refik'in kendini bulmasını sağlar. Kendini kitaplara verir ve hayatından zevk alabilmek için okur. Hayatında bulamadıkları için başkalarının, başka edebiyatçıların hayatlarını araştırır. Kendine hedef edinir bu doğrultuda cahillikle, gerilikle savaştığını seçer. Ancak bu planından zamanla uzaklaşır. Bir türlü uyuşmayan Avrupa ile Türk düzeni Refik'inde planlarını alt üst eder.

Cevdet Bey'in kurduğu baskın aile düzeninde kendi benliğini kaybetmiş tek karakter Refik değildir. Refik gibi ağabeyi Osman'da kendi hedeflerini belirlememiş, Cevdet Bey'in kurduğu düzeni devam ettirmek için yaşamış bir karakterdir. Kendini mesleğine adanmış, kendi iç benliğini tanımak için hiçbir uğraş göstermez ve babasının kurduğu düzeni devam ettirme çabasında hayatını sürdürür. Osman'ın, kendi kişiliği adına bir harekette veya düşüncede

bulunmaması, hayattan zevk almasını engelleyerek, yaşamdan iğreti durmasına neden olur. Çünkü Cevdet Bey'in kurduğu iş çocuklarına her ne kadar hayatlarını ve geçimlerini kolaylaştırmayı amaçlasa da, onları yapmak istemedikleri iş ve durumlara mecbur eder: *“Babam sağken çok çalıştım. O öldükten sonra daha çok alışmaya başladım. Ailenin bütün yükü benim omuzlarımda... Hayatının tek amacının babasının kurduğu bu ticarethaneyi genişletmek, büyütme olduğunu hissediyordu”* (Pamuk 2009, 305).

Osman ne aile hayatından ne de iş hayatından memnuniyet duyan bir karakterdir. Hayatını aile ve iş ortamı arasında mutsuz bir şekilde sürdürür. Zaman geçtikçe bu tek düze hayattan tat almamaya başlar. Yaşadığı hayat artık onu tatmin etmez. Bu nedenle kendine maddiyatla çözebileceği, hayatın rengini yeniden getirebilecek kısa süreli çözümler bulur. Bir metres edinmesi de hayatının sıradanlığını değiştirmek için bulduğu bir çözümdür. Ancak tatsızlığı ortadan kaldıramaz ve hayatını mutsuz bir şekilde sürdürür. Hayatı o kadar değersizleşir ki hayattan alamadığı zenginliği maddiyatla çözmeye çalışır. Cevdet Bey'in arkasında bıraktığı düzen belirli bir çerçeve içindedir ve Osman da bu çerçeve içinde kalır. Ticaret tıpkı babası gibi onun da hayatının tek amacı olur ve hayatının geçimi sağlamak için uğraştığı işi onu ele geçirerek hayatını şekillendirmeye başlar. Bu nedenle, “Osman'ı da maddiyata bu kadar düşkün yapan şey de onun mesleğidir” de denilebilir. Duygusal olarak her bakımdan yetersiz bu karakter, duygu açlığını dahi bir metres edinerek gidermeye çalışır. Maddiyatçılık Osman'ı daha da bencil biri yapar ve tıpkı babası gibi o da yönetime ve toplumsal yapıya tamamıyla umarsız ve çıkarıcı bir şekilde yaşar: *“Bunları okurken birden her haberden sonra şöyle düşündüğünü anladı: ‘Hatay’ın bizim olmasının benim ticaretime ne ararı olabilir? Hatay’a ne satabiliriz?’*” (Pamuk 2009, 309).

Kişilik sorgulamaların bir kısmı da Ömer'in arkadaşı Muhittin karakteriyle gösterilir. Muhittin, romanın başından beri umutsuz, depresif bir hayatının olduğunu düşünür. Bu buhranlı hayatını da şiirlerini yazması için gerekli bir neden olarak görür ve değiştirmeye çalışmaz. Diğer karakterler gibi o da Batıyı kendine örnek alır; Avrupalı yaşama her ne kadar hâkim olmasa da ayak uydurmaya çalışır. Avrupa'da yaşamadığı için bilmediği, emin olmadığı bu durumu, kendi var olan durumundan kaçmak için bir araç olarak görerek Avrupa adıyla kendine bir kaçış noktası yaratır. Ancak bağdaşmayan Türk - Batı tarzı sonucu mutsuz olduğu hayatta sıkışıp kalır. Tanımadığı, bilmediği Avrupalı tarz onun güvendiği tek umududur. Muhittin'e göre hayatta mutlu olmamasının nedeni yeterince Batılı olamamasıdır. Romanın devamında Muhittin, Mahir Altaylı karakteriyle tanışır. Mahir ile Muhittin arasındaki konuşma adeta Türkçülük tartışmasına dönüşür. Mahir Bey için Muhittin'de eksik olan şey "Ülkü"dür. Türkçülüğü küçümsemesi onu yabancı biri haline getirir. Yetenekli olmasına rağmen mutsuz hayatı onun şiirlerini değersizleştirir. Yanlış Batılılaşma Muhittin için Türklüğün değersiz olduğunu, Batı'nın mutlak doğru olduğunu düşündürür. Batılı yazarları beğenir, onlardan alıntılar yapar. Geçmiş hayatını her zaman Batı umuduyla yaşamıştır ancak hala mutsuz ve yalnız hissetmesi onda yaptığı yanlışlar hakkında bir dürtü oluşturmamıştır ta ki Mahir Bey'le tanışıncaya kadar. Muhittin'in Batı sevgisinin ne kadar yüzeysel olduğu buradaki konuşmadan anlaşılabilir. Mahir Bey'in Türklük hakkındaki kısa konuşması bile Muhittin'in hayatı boyunca bel bağladığı temel düşünceleri yıkmaya yeter ve Batı hayranlığından Doğu hayranlığına geçiş yapar: "*Peki, ben bunu yapabilir miyim? Bir Türkçü olabilir miyim?*" (Pamuk 2009, 303).

Romanda, Muhittin'in yalnızlığı ve topluma karşı yabancılığı Batı etkisinin insanlar üzerinde nasıl yanlış düşünceler yaratabileceğinin göstergesidir: "*Bu topluma yabancısınız.*" (Pamuk 2013, 300) Yanlış batılılaşma Muhittin gibi diğer insanların Türkiye'yi beğenmemesine ve umutlarını yitirmesine neden olur. Türkiye uzamının içinden çıkılmaz karanlık bir delik

olarak görülmesi karakterleri çaresiz rollere iter ve umutlarını kırmasına neden olur. Mahir Bey'in "*Buradaki bu ruhsuz, inançsız havayı görmek bir Türk olarak üzdü beni!*" (Pamuk 2009, 297). Sözleri buradaki uzam aracılığıyla umutsuzluğa kapılan tek kişinin Muhittin olmadığını gösterir. Sonuç olarak bu umutsuzluk kişileri yalnızlaştırır hayattan ve yaşadıkları toplumdan soğutur.

SONUÇ

Orhan Pamuk'un "Cevdet Bey ve Oğulları" romanı, bireylerin buldukları uzamlarda ve düzenlerde kendi benliklerini kaybedip, yabancılaşmasını inceleyen ve bir türlü benzeyemeyen Avrupalı yaşam sonucu hayal kırıklıklarını anlatan bir romandır. Batılı eğitimi almış almanmış, bütün karakterlerin gelişmiş toplumlar olarak görülen Batı tarzı hayata uyum sağlaması, bu yaşam üzerinden büyük hayaller kurması karakterlerin bu uzamdan yabancılaşmasına ve kendilerine verdikleri değerleri düşürmesine neden olur. Sayfalar ilerledikçe karakterler bireysel ve toplumsal sorgulamalara yönelirler. Avrupa'daki sistemle Türkiye'deki sistem arasındaki belirgin farklılık karakterleri Türkiye hakkında "Neden cahil bir toplumuz?" sorusuna yönelir. Gün geçtikçe daha hâkim olan Batılı düşüncelerle Avrupalı hayat tarzını benimsemeye çalışırlar ne var ki yapıt boyunca bu sisteme asla alışamazlar. Bu uyumsuzluk karakterlerin kendi kişiliklerini sorgulamasına neden olur ve "Ben Kimim?" sorusunu ön plana çıkarır.

Gün geçtikçe artan bilinç devamında karşılaştırmaları ve sorgulamaları getirir. "Neden cahil bir Türkiye?" sorusu karakterlerin düzeni irdelemesine sebep olur. Bazı karakterler bu düzene uyum sağlamış ve hayatlarını sürdürmüş olsa da bazıları sisteme karşı çıkar. Avrupa ile

bağdaşmayan düzende farklılıkları belirleyerek kendilerini değişime zorlarlar. Toplumun değişmesi için önce bireyin kendisinin daha sonrada çevresinin değişmesi gerekir. Böylelikle toplumsal bir değişimle Türkiye karanlıktan çıkabilsin. Ancak bu değişim sadece karakterlerin kişiliklerinin değişmesiyle sonuçlanır ki bu da onları mevcut düzenden yabancılaştırır ve düzenden dışarı atar.

Uzam ve dönemin yapısı, yapıtta karakterlerin ve olayların gidişatını belirleyen bir unsurdur. Önce uzamdaki değişim okuyucuya gösterilir ki karakterlerin ve düşüncelerin daha sonra da olayların gidişatının bir nedeni olabilsin. Bu nedenle uzamlar yapıtların ayakları üzerine basabilmesini sağlar. Uzamlar olmadan ne karakterler ne de olaylar bir gerçekliğe varabilir.

KAYNAKÇA

ÖZDEMİR Emin, Yazımsal Türler İstanbul: Bilgi Yayınları

PAMUK Orhan, Cevdet Bey ve Oğulları İletişim yayınları Eylül 2009